

Landschapswandeling Rullingen

Van het Provinciaal Natuurcentrum Rekem (B) ontvingen wij wederom het verzoek een landschapswandeling onder de aandacht van onze lezers te brengen. Ditmaal betreft het een 3-4 uur durende wandeling rond het domein van Rullingen wat gelegen is in het typisch Haspengouws kasteel-landschap halverwege de weg Tongeren - St. Truiden.

De wandeling bestaat uit drie delen die ieder afzonderlijk of na elkaar gemaakt kunnen worden. Bijzonderheden over de rijkdom aan planten en

dieren die men gedurende de wandeling kan tegenkomen zijn te lezen in een zeer goed verzorgd gidsje met toepasselijke afbeeldingen en een kaartje van de wandelroute, terwijl ook ruime aandacht geschonken wordt aan de bodemgesteldheid.

Deze brochure is te verkrijgen bij het Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30, 3620 Rekem-Lanaken tegen Bfrs. 50,—; indien per post verstuurd Bfrs. 65,— te storten op P.R. nr. 000-0400447-31 van bovenstaand adres. Ook kunnen groepen die een geleid bezoek met gids wensen hun verzoek richten tot deze instantie, doch wel 10 dagen van te voren,

schriftelijk, dan wel telefonisch (09-321171.44.44).

Mede als gevolg van de opwekking in ons Maandblad (nr. 11, 1982, blz. 195) voor een landschapswandeling in de omgeving van Alden Biesen, organiseerde Kring Maastricht van het Natuurhistorisch Genootschap onlangs een excursie naar dit gebied. Gezien het enthousiasme van de deelnemers aan deze excursie schromen wij dan ook niet de wandeling in de omgeving van Rullingen eveneens van harte aan te bevelen.

H. Th.

Boekbesprekingen

Vlinders in hun eigen omgeving: Europese dagvlinders.

Björn Dal. Zutphen, W.J. Thieme en Cie, 1981. Vert. (uit het Zweeds) en bew.: W.J. Kabos.

Deel I: Noord-Europa. 127 blz., afbn., reg. Prijs f 24,50.

Deel II: Midden-Europa. 128 blz., afbn., reg. Prijs f 24,50.

Een nieuw populair boekje over vlinders moet wel iets te bieden hebben dat vergelijkbare uitgaven missen, hetzij qua informatie, hetzij qua praktische bruikbaarheid. Deze boekjes zijn, volgens de auteur, in twee opzichten uniek:

1. Allereerst de indeling van de soorten naar hun voornaamste biotoop, in plaats van de gebruikelijke systematische indeling.

Voor de beginner heeft dat het voordeel dat hij bij het determineren maar uit een beperkt aantal soorten hoeft te kiezen, maar het nadeel dat hij in veel gevallen een vlinder die zich buiten het hem toebedachte biotoop waagt voor de (meestal wel bestaande) dubbelganger aan zal zien.

2. Beslist onconventioneel zijn de afbeeldingen: geen opgezette exemplaren, maar vlinders in hun natuurlijke houdingen, meestal in de vlucht, "...zoals de veldvlinderkenner ze ziet."

Niets doet echter zo onnatuurlijk aan als een in de vlucht "bevroren" vlinder (voor de veldvlinderkenner althans), hoe correct de weergave ook moge zijn. De tekeningen, hoe onwennig ook, zijn in het algemeen wel natuurgetrouw, al zijn op sommige bladzijden de kleuren wat flets. Met name de vergelijkende afbeeldingen van de "moeilijke groepen" (Blauwtjes, *Mellicta*'s, *Pyrgus*, etc.) zijn goed. Hier zijn de vlinders overigens wel in opgezette houding afgebeeld.

Niet ten onrechte benadrukt de auteur het belang van goed waarnemen van vliegbeeld, terreinkeuze etc. voor de determinatie. Dat hij dit echter illustreert met de opmerking dat "zelfs ervaren vlinderverzamelaars zich doodmoe hebben gemaakt door de jacht op een Lucernevlinder, die tenslotte niet de begeerde Koninginnepage bleek

te zijn" wil ik beschouwen als Scandinavische humor.

De tekst, die de tekeningen vergezelt (doorgaans is dat andersom) is in het algemeen correct, maar erg summier. Ze bevat nauwelijks determinatiekenmerken of verspreidingsgegevens. Daartoe dienen de tekeningen en de verspreidingskaarten. Deze laatste ("volgens een origineel en uniek systeem") zijn nagenoeg gelijk aan die van Higgins' vlindergids: heel Europa op zes vierkante centimeter. Het unieke zit hem in het gebruik van kleuren, die erg onnauwkeurig toegepast zijn: als in Nederland *Polygona c-album* en *Colias australis* met dezelfde kleur worden weergegeven, of *Mellicta athalia* en *Lysandra coridon*, dan klopt er iets niet.

De schrijver heeft het door hem behandelde faunagegebied verdeeld over twee deeltjes. Dat daardoor dubbelures ontstaan is te verwachten, maar dat van de 123 soorten die in deel I behandeld worden er 113 in deel II (even uitgebreid) terugkomen, komt mij onnodig kostbaar voor. De zuidgrens van het in deel II behandelde gebied wordt gevormd door de lijn Lyon - Graz - Boekarest. Een derde deel, dat men logischerwijs zou verwachten, is er niet, zodat de mediterrane soorten in het geheel niet aan bod komen. Het feit dat verder alle soorten die in de bergen boven 1000 meter vliegen niet worden behandeld, zal voor velen de bruikbaarheid beperken.

Wat de Nederlandse bewerking betreft: verspreidingsgegevens voor ons land zijn grotendeels ontleend aan de catalogus van Lempke, en geven dus de situatie weer van 25 à 30 jaar geleden; maar met aanduidingen als "lokaal soms gewoon", "vooral in het zuiden", "op gunstige plaatsen vrij gewoon" of "vroeger gewoon" kan men soms verrassend lang de actuele situatie omzeilen zonder de waarheid geweld aan te doen. Onjuistheden komen dan ook weinig voor. Wat betreft de uitvoering: de auteur is een tegenstander van het doden van vlinders, en men vindt dan ook geen informatie over vangen, opzetten, e.d. De boekjes moeten dus mee het veld in. De

binding is voor dit doel wel erg los, en de band, met name de rug, erg kwetsbaar.

Tot slot de prijs: als men beide deeltjes aanschafte, kan men dezelfde informatie nauwelijks duurder kopen. Maar wie niet naar Scandinavië of Groot-Britannië reist, kan volstaan met deel II. Samenvattend: deel II kan een bruikbare gids zijn voor een beginner, die niet de bedoeling heeft zich al te zeer in vlinders te verdiepen, en niet al te ver van huis gaat (althans niet het mediterrane of montane gebied bezoekt); die bovendien niet naar vlinders op zoek wil gaan, maar enkel wil kunnen herkennen wat hem voor de voeten vliegt.

F. Cupedo

De grote Natuurgids voor iedereen

Wilhelm Elsenreich en Dorothee Bacher. Vert.: An Bremer, Tietske Daan - Stiemens en Hetty Kommandeur. Ede, Zomer & Keuning Boeken B.V., 1983, 192 blz., afbn., reg. Prijs f 19,90.

De aantrekkelijkheid van dit boek is wellicht dat het nu eens niet het licht laat schijnen op weinig voorkomende moeilijke soorten van planten en dieren, maar juist die soorten voor het voetlicht brengt die men gewoon op wandelingen in bos en veld kan tegenkomen. Een boek dus, veel meer voor beginnende natuurvorsers, dan voor gevorderden.

Ik acht het dan ook een verdienste van de auteurs om met dit boek te mikken op de jeugdige natuurliefhebber. Uit hem immers moet de onderzoeker van straks groeien en is hij eenmaal zover, dan staan hem tal van gespecialiseerde meer complete gidsen ten dienste. Dit boek met zijn meer dan 500 zeer fraaie kleurenfoto's en ruim 470 beschrijvingen van planten en dieren helpt de wandelaar bij het op naam brengen van toch een grote verscheidenheid aan planten en dieren, voldeende in ieder geval om een geïnteresseerde enthousiast te maken voor al wat leeft en groeit

in de ons gelukkig nog omringende mooie natuur. Het boek is niet alleen maar een determinatietabel of een naslagwerk; het is tevens bedoeld om een bijdrage te leveren aan het natuurbehoud, al zou men dat uit de titel niet direct vermoeden. Wat het gebruik van dit boek verder zo prachtig maakt is de indeling in vijf natuurgebieden, te weten: Bossen, Weiden en Akkers, Waterland, Strand en Kust en Gebergte. Een register van alle behandelde soorten aan het eind maakt het de gebruiker gemakkelijk om beschrijving en afbeelding van een bepaalde plant of bepaald dier terug te vinden.

Slotconclusie: Een fijn, zeer aantrekkelijk boek dat ongetwijfeld zijn weg zal vinden, terwijl ik ook de Uitgever een compliment met deze uitgave niet wil onthouden.

H. Th.

Veldgids voor de natuurliefhebber.

Amsterdam/Brussel, uitg. mij. The Readers Digest, 1982/1983.

- Wilde Planten van West- en Midden Europa, 448 blz., afbn., reg. Prijs: f 39,—
- Paddestoelen van West- en Midden Europa, 304 blz., afbn., reg. Prijs: f 33,—
- Vogels van West- en Midden Europa, 320 blz., afbn., reg. Prijs: f 33,—
- Bomen en Struiken van West- en Midden Europa, 304 blz., afbn., reg. Prijs: f 39,—

Met het verschijnen van het deel Bomen en Struiken van West- en Midden Europa telt de serie Veldgids voor de natuurliefhebber nu vier delen. De overige delen verschenen reeds in 1982: Wilde Planten-, Paddestoelen- en Vogels van West- en Midden Europa. De boeken uit de serie zijn direct herkenbaar aan hun opvallend formaat dat iets weg heeft van de flora van Thijsse: 20 cm. breed en 15 cm. hoog. Ook de verdere uitvoering en opzet maken van de delen een homogene serie.

Elk deel begint met een korte inleiding. Daarna volgt een uiteenzetting waarin vertelt wordt hoe men met het betreffende deel in het veld determinaties kan verrichten. Zoals in de meesten van vergelijkbare werken heeft de determinatiesleutel geen wetenschappelijke pretenties maar wordt gebruik gemaakt van een aantal eenvoudige criteria om het behandelde soortenbestand te splitsen in een aantal min of meer evenwichtige subgroepen. Heeft men tot een bepaalde subgroep besloten dan dient men te gaan bladeren in het beschrijvende deel van het boek vanaf een opgegeven bladzijde. Door vergelijking van de plaatjes kan men tot een determinatie komen.

Het beschrijvende deel van elk boek behandelt een selectie van de in West- en Midden Europa voorkomende soorten, t.w. 300 vogelsoorten, 220

paddestoelsoorten, 550 soorten wilde planten en 200 soorten struiken en bomen. Gezien de eenvoud van de determinatiesleutel en het beperkte aantal behandelde soorten kan men (voor het ene deel meer als voor het andere) stellen, dat het risico van een onbepaalde soort of erger, een foutieve determinatie van een onbeschreven soort op een gelijkend familielid, vrij groot is. Ondanks het feit dat juist de meer algemene soorten beschreven zijn. De waarde als determinatiewerk van deze serie is dus betrekkelijk. Daarentegen lenen de boeken zich uitstekend voor een oppervlakkige, eerste kennismaking met de rijkdom aan soorten in het onderhavige gebied. Een amateur-botanicus zal aan het deel Wilde Planten al snel te weinig hebben, maar kan met het deel "Vogels" zijn algemene kennis van de natuur verdiepen.

Het sterke punt van deze serie ligt niet in de mogelijkheid tot gebruik als determinatiewerk, maar meer op ander terrein. Allereerst zijn er de prachtige illustraties. Van elke soort zijn er een of meer duidelijke tekeningen gegeven, waaraan men behalve de "habitus" juist ook goed karakteristieke details kan waarnemen. Daarnaast ziet men op een foto de soort in zijn milieu. Bij de bomen krijgen we zelfs twee foto's: Een overzichtsfoto van een volwassen exemplaar en een close-up van de stam. Een tweede sterke punt ligt in de tekst bij elke soort. Daarin krijgt men veel wetenswaardigheden voorgeschoteld die men in de gebruikelijke determinatiewerken niet zal aantreffen. Dit kan betrekking hebben op gebruik door de mens, historie, naamgeving, bepaalde anecdoten rond de soort, enz. Speciale items worden in aparte hoofdstukjes behandeld. Ik noem slechts: het bepalen van de ouderdom van bomen en het zelf kweken van paddestoelen.

De conclusie is dus dat dit geen gids is voor determinaties in het veld, maar meer een serie om thuis in te bladeren en te lezen om zo de algemene kennis van de natuur te verrijken.

Johan den Boer.

Gallenboek

W.M. Docters van Leeuwen. Herzien en bewerkt door A.A. Wiebes-Rijks en G. Houtman. Zutphen: BV W.J. Thieme & Cie, 1982. 3e geheel herziene druk, 355 blz., afbn. tabn., lit. opg., reg. Prijs: f 75,— (leden KNNV: f 57,50).

Gallen schijnen bij de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging iets met jubilea te maken te hebben: in 1926 verscheen naar aanleiding van het 25 jarig jubileum het Gallenboekje van A. Joman; in 1946 verscheen als no. 8 in de Natuurhistorische Bibliotheek van de toen 40-jarige NNV het Gallenboek, samengesteld

door Han Alta en W.M. Docters van Leeuwen. Nu de KNNV 80 jaar bestaat wordt dit gevierd met o.a. de uitgave van de derde druk van het Gallenboek.

Niet zomaar een herdruk maar een volledig herziene en bewerkte versie van de in 1957 verschenen 2e druk.

Sinds het boekje van Joman verscheen, is er veel meer bekend geworden over de door dieren en planten veroorzaakte Nederlandse gallen. Illustratief hiervoor is het aantal gallen dat in de hiervoor genoemde uitgaven aan de orde komt: in 1946 worden 937 gallen vermeld, de tweede druk in 1957 telt er 335 meer (o.a. omdat ook een aantal door planten veroorzaakte gallen is opgenomen) en de onderhavige druk (nu verschenen als no. 29 in de Natuurhistorische Bibliotheek van de jubilaris) beschrijft liefst 1411 soorten gallen. Zoals gezegd, het boek is drastisch herzien en bewerkt. De tabellen en het algemeen gedeelte zijn beide geheel veranderd, het aantal illustraties is uitgebreid, de nomenclatuur is aangepast aan de huidige inzichten, er zijn vele schitterende zwartwit- en kleurenfoto's opgenomen, maar de opzet is hetzelfde gebleven: er wordt bij de beschrijvingen en determinatie uitgegaan van de plant waarop zich de gal bevindt.

Het eerste deel is aanzienlijk uitgebreid. Naast een algemeen gedeelte waarin o.m. een historisch overzicht van de cecidologie (gallenkunde) wordt gegeven en waarin wordt ingegaan op bijv. bouw en ontwikkeling van gallen, vinden we hier hoofdstukken over de verschillende galvormige groepen: virussen en mycoplasma's, bacteriën en schimmels, raderdiertjes, aaltjes, mijten en een dertiental insectengroepen.

Het tweede deel wordt voor verreweg het grootste deel ingenomen door de tabellen en beschrijvingen. Eerst vinden we echter een uitgebreide lijst van gebruikte afkortingen en enkele verklarende termen.

Zoals gezegd, de opzet van de tabellen is niet gewijzigd. De verschillende plante- en enkele wier-, schimmel-, mos- en varensoorten waarvan gallen worden behandeld, zijn in alfabetische volgorde van hun wetenschappelijke naam opgenomen. In de beschrijving wordt waar mogelijk ook ingegaan op de fenologie en de verbreiding. Maar, zoals in het algemeen gedeelte wordt uiteengezet, is deze informatie zeer beperkt, aangezien er maar relatief weinig over de fenologie bekend is en de verbreiding van de soorten ook moeilijk is vast te stellen om dat deze van zoveel factoren afhankelijk is. Wat dit betreft, sluit ik mij aan bij de auteurs die op blz. 29 stellen dat het gewenst is dat "de mogelijkheid tot determineren die dit gallenboek geeft, ook gebruikt wordt voor het verzamelen van gegevens in ruimte en tijd." Het is een schitterend boek geworden dat het verdient om gebruikt te worden.

Douwe Th. de Graaf